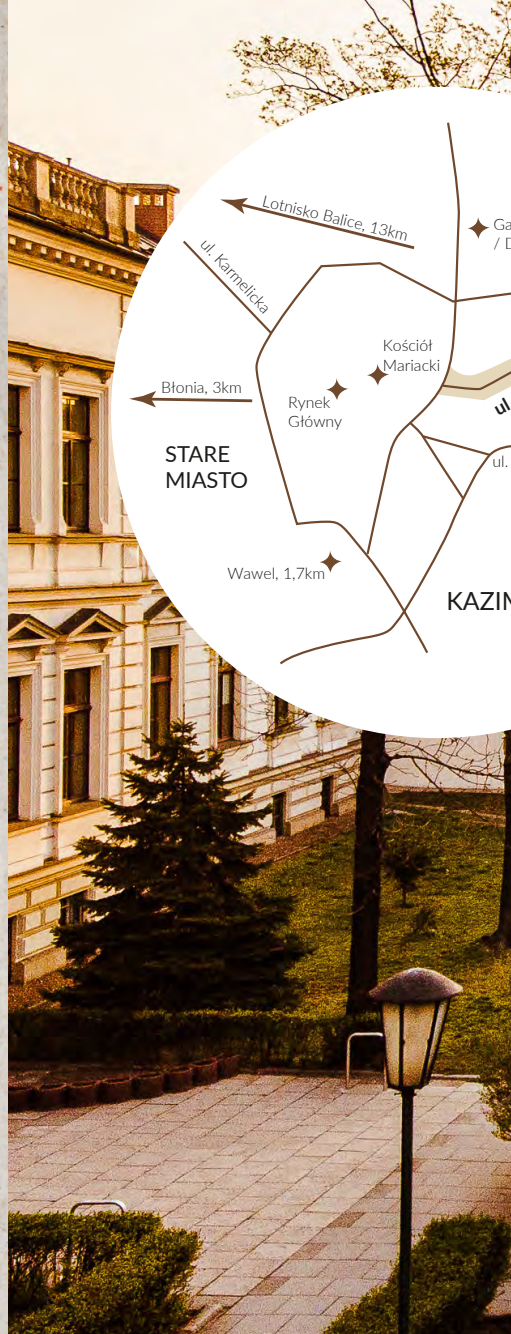

 Kraków

WESOŁA | wczoraj i dziś

Wesoła | then & now

Via Medicorum

Okiem historyka

A HISTORIAN'S PERSPECTIVE

Kraków, 20.05.2022 r. Od lewej: prof. Tomasz Grodzicki, prorektor UJ ds. Collegium Medicum; dr Jan Pamuła, prezes Agencji Rozwoju Miasta Krakowa; prof. Jacek Majchrowski, Prezydent Miasta Krakowa.

From left: Professor Tomasz Grodzicki, the Deputy Rector of the Jagiellonian University for the Medical College; Dr Jan Pamuła, the President of the Kraków Development Agency; Professor Jacek Majchrowski, the Mayor of Kraków.

Zadaniem historyka jest przede wszystkim zgłębianie przeszłości, opisywanie ludzi, zjawisk i rzeczy minionych. W poczuciu przeciętnego widza historyk zwraca uwagę przede wszystkim na „wczoraj”, zanurzony w przeszłych wydarzeniach, zaniedbuje cokolwiek swoją teraźniejszość. Czy jednak jego refleksja nie ma żadnego znaczenia dla „dzisiaj”? A nawet dla „jutro”? Wszak, jak uważał znakomity krakowski lekarz psychiatra prof. Antoni Kępiński, w przeszłości leżą korzenie naszej przyszłości. Tylko dogłębne poznanie tej przeszłości pozwala lepiej ukształtować teraźniejszość i projektować lepszą przyszłość.

The primary task of the historian is to study the past and describe bygone events, people, and things. Historians are commonly believed to focus predominantly on the “yesterday” and, immersed in past events, to some extent neglect their present. Does that mean that their reflections have no meaning for the “today”? Or even for the “tomorrow”? For is it not true, as an esteemed Kraków physician and psychiatrist Professor Antoni Kępiński believed, that the roots of our future lie in the past? Only an in-depth knowledge of the past allows us to shape a better present and design a better future.

Krakowska Wesola jest miejscem, gdzie te rozważania zyskują na znaczeniu. Ten stosunkowo niewielki, lecz strategicznie położony obszar miasta ma ciekawą i niezwykłą przeszłość, która wpłynęła na jego dzisiejszy kształt. Zaś troska o zachowanie spuścizny tej niezwykłej przeszłości determinuje to, w jaki sposób będzie się on rozwijał w przyszłości.

Obszar znajdujący się za Bramą Na Gródku (w XIV wieku zastąpioną przez Bramę Mikołajską), jakkolwiek należał do krakowskich przedmieść, nie był wcale miejscem pustym czy zapomnianym. Tędy prowadził gęsto uczęszczany szlak handlowy na Ruś, czego pamiątką jest przedlokacyjny kościół pod wezwaniem św. Mikołaja, patrona znanego i cenionego w całym świecie wschodnim. Teren ten, bogaty w ciekie wodne zasilające położne niedaleko stare koryto Wisły oraz liczne stawy, był też miejscem, gdzie rozwijała się przedprzemysłowa produkcja włókiennicza. Znajdowały się tutaj farbiarnie, folusze czy miejsca do bielienia tkanin. Fachem tym trudnili się rzemieślnicy zwani blicharzami. Im też zawdzięcza swoją nazwę dzisiejsza ulica Blich.

W pierwszej połowie XVII wieku okolice te przeszły w ręce Katarzyny z Ostrogskich Zamoyskiej, magnatki i dziedziczki jednej z największych fortun ówczesnej Rzeczypospolitej, aktywnie rozbudowującej swój majątek. W 1639 r. Zamoyska ufundowała jurydykę, a więc obszar stanowiący własność prywatną i niepodlegający prawu miejskiemu, której nadała nazwę Wesola. W 1642 r. akt erekcyjny nowej jurydyki (pierwszej jurydyki szlacheckiej w Krakowie) został zatwierdzony przez króla Władysława IV Wazę.

Sama nazwa Wesola z czasem zaczęła obejmować cały teren przedmieścia, tym bardziej, że jurydyka przeszła drogą kolejnych transakcji i koligacji małżeńskich w ręce rodu Radziwiłłów, zyskując tym samym nazwę Radziwiłłowskie, upamiętnioną w dzisiejszej nazwie jednej z ulic. Rozwój jurydyki zahamowały wydarzenia wielkiej historii, które dotyczyły Kraków – najpierw spustoszenia doby potopu szwedzkiego, później walki z czasów konfederacji barskiej, w czasie której przerzedzono znacznie tutejszą zabudowę. Mimo tych klęsk wiek XVIII miał przynieść Wesolej zaczątek nowej, znacznie świetniejszej przyszłości.

The Wesola district of Kraków is a place where such considerations become significant. Relatively small yet strategically situated, this urban neighbourhood boasts an intriguing and unique past that has influenced its current shape. Taking care of preserving the heritage of this extraordinary past determines how it will develop in the future.

Even if the area behind the Na Gródku Gate, which was replaced by the Mikołajska Gate in the 14th century, was considered the outskirts of Kraków it was by no means empty or forgotten. It was crossed by a popular trading route to Ruthenia, as evidenced by the Church of St Nicholas, a saint who is a known and appreciated patron throughout Eastern Christianity, which was built even before the great Charter of Kraków. With numerous watercourses feeding the nearby old riverbed of the Vistula as well as many ponds, Wesola was a centre of preindustrial textile production. It was home to dye houses, fulling mills, and places for bleaching fabrics. The trade was practiced by craftsmen who were called *blicharze* in Polish, a name that has been preserved in the current street name: Blich.

In the first half of the 17th century, the area came into the possession of Katarzyna Zamoyska née Ostrogska, a magnate and heiress to one of the largest estates of the contemporary Commonwealth of Poland-Lithuania, who actively expanded her domain. In 1639 she established a *jurydyka* there, a private tract of land exempt from municipal jurisdiction which she called Wesola. Three years later the charter of Wesola – which, incidentally, was the first *jurydyka* in Kraków owned by a member of the nobility – was approved by King Ladislaus (Władysław) IV Vasa.

Over time the name Wesola came to encompass the entire suburb, even more so when, after successive transactions and marriages, the estate passed to the Radziwiłł family and became known as Radziwiłłowskie, which is commemorated in the name of one of the streets to this day. The development of the *jurydyka* was hindered by the great historical events that affected Kraków: first the destruction in the Swedish Deluge (1655–60) and then the skirmishes of the Confederation of Bar (1768–72), which severely thinned out the district. Despite these tragedies, the 18th century marked the beginning of a new and far brighter future for Wesola.

1639 r.

powołanie przez Katarzynę z Ostrogskich Zamoyską jurydyki Wesola

1642 r.

zatwierdzenie jurydyki przywilejem królewskim

Podczas reform Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadzonych przez Hugona Kołłątaja pod szyldem Komisji Edukacji Narodowej na Wesole trafily dwa zakłady naukowe. Najpierw w 1783 r. pojawił się tutaj uniwersytecki Ogród Botaniczny (nieodległy budynek dawnego kolegium jezuitskiego wyremontowano i przystosowano dla potrzeb uniwersyteckiego obserwatorium astronomicznego). O wiele ważniejsze okazało się umieszczenie na Wesolej istniejącej od 1780 r. kliniki uniwersyteckiej, do tej pory mieszczącej się w ciasnych zabudowaniach przy kościele św. Barbary. Kliniki, a więc szpitala, gdzie - oprócz leczenia chorych - naucza się medycyny, bazując na przypadkach znajdujących się w nim chorych (a więc „przy łóżku chorego”, od grec. *kline* - łóżko). Był to nowy, wprowadzany w całej Europie model nauczania medycyny, obowiązujący do dziś.

Rozwiązaniem problemu braku miejsca miało być przejęcie przez Uniwersytet zabudowań wzniesionego w XVII w. klasztoru Karmelitów Bosych na Wesolej wraz z kościołem, który nosił wezwanie Niepokalanego Poczęcia Panny Maryi (obecnie przy ul. Kopernika 19). Po niezbyt długich negocjacjach, mający problemy finansowe zakon odsprzedał budynek, zaś sama klinika jeszcze w 1786 r. otrzymała ustawą sejmową stosowne uposażenie na kilku podkrakowskich wsiach.

Instytucja, nazwana w akcie fundacyjnym z 9 kwietnia 1788 r. Szpitalem Generalnym św. Łazarza, miała obejmować klinikę przeniesioną z zabudowań przy Małym Rynku, a także utworzony oddział położniczy i oddział podrzutek. Pośredniczący przy transakcji prymas Michał Poniatowski (któremu karmelici przekazali budynek) nie zadbał o należyte zabezpieczenie interesów Uniwersytetu, wprowadzone zaś do gmachu wraz z klinikami Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia (szarytek), które miały pełnić posługę przy chorych, rozpoczęło intrygi mające na celu przejęcie całości gmachu. Problemów Szkoły Głównej (Uniwersytetu) dopełniła jeszcze śmierć niestrudzonego reformatora nauczania medycyny - Andrzeja Badurskiego (zm. 1789 r.), a jego następca prof. Franciszek Kostecki musiał zmagać się z coraz większą presją ze strony duchownych.

During the reforms of the Jagiellonian University conducted by Hugo Kołłątaj under the aegis of the Commission of National Education, two academic institutions were established in Wesola. The first was the university's Botanical Garden which opened in 1783 (the nearby building of the former Jesuit college was renovated and adapted for the needs of the university's astronomy observatory). However, what proved far more important was moving the university's teaching hospital to Wesola in 1780. Prior to that it had been located in cramped premises by St Barbara's Church. The Polish name for a teaching hospital, *klinika*, denotes a place where patients are treated, and their cases are used for medical instruction "at the patient's bedside". It is a word derived from the Greek *kline* meaning bed. This new model of medical education, which was introduced throughout Europe at the time, is still used today.

For the university, the solution to the lack of space was the acquisition of the premises of the Monastery of Discalced Carmelites in Wesola, which was built in the 17th century with the Church of the Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary (currently at ul. Kopernika 19). After relatively short negotiations, the Carmelites, who were experiencing financial trouble, sold the building. In 1786 the *klinika* itself received an appropriate endowment of several villages on the outskirts of Kraków through an act of the Polish parliament.

Referred to in its Founding Act of 9 April 1788 as the St Lazarus General Hospital, it encompassed the teaching hospital transferred from the Small Market Square and the newly established maternity and foundling wards. The intermediary in the transaction was Michał Poniatowski, Primate Bishop of Poland (it was he to whom the Carmelites delivered the building) who failed to protect the University's interest adequately, as the Company of the Daughters of Charity of Saint Vincent de Paul who were invited to the hospital to take care of the sick began scheming to take over the entire building. The problems of the Principal School of the Realm, as the university was known at the time, were aggravated with the death in 1789 of the untiring reformer of medical education Andrzej Badurski. His successor, Professor Franciszek Kostecki, had to deal with increasing pressure from the clergy.

1783 r. utworzenie Ogrodu Botanicznego UJ,
pierwszego zakładu naukowego na Wesolej

Zawirowania ostatnich lat Rzeczypospolitej i toczonych przez nią wojen nie oszczędziły gmachu Szpitala św. Łazarza. Gdy w 1796 r. władzę nad Krakowem przejęli Austriacy, szarytkom udało się u nowych rządzących wyjednać odsunięcie Uniwersytetu od zarządu nad szpitalem. Problemy te przeniosły się również na krótki okres istnienia Księstwa Warszawskiego i jego władzy nad miastem, a także stanowiły jedną z trosk władz Wolnego Miasta Krakowa, które już od 1815 r. zalecały wyprowadzenie klinik z placówki.

Wielką zmianę przyniósł rok 1827. Zakończył się wówczas remont i adaptacja starego gmachu dawnej loży masońskiej „Przesąd zwyciężony”, który po jej rozwiązaniu w 1822 r. bracia masoni przeznaczili na cele naukowe.

22 listopada 1827 r. dokonano uroczystego otwarcia odnowionego budynku (obecnie znajdującego się przy ul. Kopernika 7), w którym mieściły się trzy kliniki uniwersyteckie – chirurgiczna, lekarska (chorób wewnętrznych) i położnicza. Od tego momentu rozpoczęło się współistnienie dwóch dużych podmiotów leczniczych na terenie Wesołej – Kliniki Uniwersyteckiej oraz Szpitala św. Łazarza, który od 1879 r. stał się szpitalem „publicznym i powszechnym”, a więc dostępnym dla każdego, niezależnie od wieku, płci i wyznania. Nierzadko losy obu tych instytucji się przeplatały, dość wspomnieć, że klinika położnicza w latach 1836–70 wróciła do budynków Szpitala św. Łazarza, gdyż warunki w nowo otwartym zespole klinik nie odpowiadały potrzebom położnic.

Panorama gmachów szpitalnych i klinicznych na początku XX wieku przy ul. Kopernika. ▶
A panorama presenting the hospital buildings early in the 20th century at ul. Kopernika.

The turmoil of the final years of the Commonwealth of Poland–Lithuania and the wars it conducted did not spare the building of St Lazarus' Hospital. As soon as the Austrians took control of Kraków in 1796, the Daughters of Charity successfully pleaded with the foreign government to have the University disqualified from managing the hospital. The problem persisted during the short-lived rule of the Duchy of Warsaw over the city and was among the concerns of the authorities of the Free City of Kraków, which recommended the relocation of the teaching hospitals from the site as early as 1815.

A great change came in 1827 with the completion of the renovation and adaptation of the old building of the Masonic lodge “Superstition Overcome”. After the dissolution of the lodge in 1822, the Freemasons donated it to science.

The refurbished building, currently located at ul. Kopernika 7, was officially opened on 22 November 1827 and housed three teaching hospitals: Surgical, General (Internal Diseases), and Obstetrics. This marked the beginning of the coexistence of two major healthcare facilities in Wesoła: the University Teaching Hospital and St Lazarus' hospital that, starting in 1879, became a “public and general” hospital that was accessible to everyone regardless of age, gender, or belief. The fates of the two institutions were often intertwined, so much so that in 1836–70 the Obstetrician Teaching Hospital returned to the buildings of St Lazarus Hospital as the conditions in the newly opened complex failed to meet the needs of maternity care.

1788 r.

powołanie Szpitala Jeneralnego św. Łazarza, który miał się mieścić w dawnym klasztorze karmelitów na Wesołej

1827 r.

przy dzisiejszej ul. Kopernika 7 otwarta zostaje siedziba trzech klinik uniwersyteckich, osobno funkcjonował Szpital św. Łazarza

Medyczna część Wesolej rozbudowała się bardzo gwałtownie w dobie autonomii galicyjskiej, stanowiącej dla infrastruktury medycznej Krakowa prawdziwie złoty okres. Rozpoczęte budową Theatrum Anatomicum (siedziby Katedry i Zakładu Anatomii) inwestycje zaowocowały serią monumentalnych gmachów, nierzadko łączących w sobie wysoką wartość architektoniczną ze znakomitym dostosowaniem do swego medycznego przeznaczenia. Wznoszono je na potrzeby zarówno uniwersyteckie, jak wspaniały budynek Białej Chirurgii (ul. Kopernika 40), Kliniki Okulistycznej (ul. Kopernika 38), Kliniki Lekarskiej (ul. Kopernika 15) czy Kliniki Neurologii i Psychiatrii (ul. Botaniczna 3), ale też szpitala miejskiego, jak nowa siedziba Szpitala św. Łazarza (obecnie ul. Kopernika 17) czy Czerwona Chirurgia (ul. Kopernika 21).

Wesoła to nie tylko ulica Kopernika (nosząca tę nazwę od połowy XIX wieku). Na sąsiedniej ulicy Strzeleckiej, dzięki poświęceniu Macieja Leona Jakubowskiego oraz ofiarności galicyjskiego establishmentu, powstał do dzisiaj służący dzieciom szpital pediatriczny św. Ludwika. Przy ulicy Grzegorzeczej wzniesiono niezwykle nowoczesny gmach nauk podstawowych medycyny – mieszczący w sobie m.in. katedry: Patomorfologii, Fizjologii i Zakład Medycyny Sądowej.

The medical part of Wesoła underwent rapid expansion during the Galician Autonomy, a true golden age for Kraków's medical infrastructure: The investments that began with the construction of the Theatrum Anatomicum (the seat of the Department and Institute of Anatomy) resulted in a series of monumental buildings, many of which combined architectural excellence with excellent adaptation to their medical functions. They were built for the needs of the University the imposing building of the White Surgery (ul. Kopernika 40), the Ophthalmological Teaching Hospital (ul. Kopernika 58), the General Teaching Hospital (ul. Kopernika 15), and the Neurology and Psychiatry Teaching Hospital (ul. Botaniczna 3) but also of the municipal hospital the new seat of St Lazarus Hospital (today ul. Kopernika 17) and the Red Surgery (ul. Kopernika 21).

Wesoła extends beyond just ul. Kopernika, a street (i.e., "ulica") that has borne the name since the mid-19th century. The St Louis Paediatric Hospital was developed on nearby ul. Strzelecka thanks to the dedication of Maciej Leon Jakubowski and the generosity of the Galician establishment, and a thoroughly modern building for the basic medical sciences – home to the departments of Pathomorphology, Physiology, and Forensic Medicine – was built on ul. Grzegorzecka.

■ 1872 r.

zakończenie budowy *Theatrum Anatomicum*, (siedziby Katedry Anatomii) pierwszego nowoczesnego zakładu naukowego na Wesołej

■ 1879 r.

otwarcie nowej siedziby Szpitala św. Łazarza (obecnie ul. Kopernika 17)

■ 1889 r.

pierwszy zjazd Towarzystwa Chirurgów Polskich odbywający się w świeżo otwartym gmachu Kliniki Chirurgicznej (tzw. Białej Chirurgii)

Okres wojen, które przyniosła pierwsza połowa XX wieku, spowolni, lecz nie zatrzyma rozwoju medycznej infrastruktury Wesołej. W czasie I wojny światowej leczono tu nie tylko ciało, lecz także (jak twórca Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej Jan Piltz) zranioną psychikę żołnierzy. Wielka Wojna to też zamieszanie i zniszczenia – wszak, by budować prowizoryczne baraki dla wciąż przybywających rannych, którzy nie mieszczą się budynkach, wycięto piękne ogrody otaczające kliniki i szpitale, w tym słynny ogród różany w klinice prof. Piltza. Wśród doniesień o losach tysięcy rannych zniknęła wiadomość o opracowaniu przez pracującego Karola Mayera w Klinice Lekarskiej zasad tomografii RTG. Wojenna zawierucha i rozpad Austro-Węgier to także tajemnicze zaginięcie w wiedeńskich ministerstwach złożonych tam przed wojną planów budowy Kliniki Położniczej i Chorób Kobięcych.

Planów, które odtwarzać będzie już nowe państwo, II Rzeczpospolita. Weźmie ona na siebie ciężar dalszej rozbudowy Wesołej, powiększając ją o kolejne budynki – pierwszą w Polsce Klinikę Urologiczną (ul. Grzegorzeczka 18), Uniwersytecką Szkołę Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (ul. Kopernika 25), ukończoną w II połowie lat 30. wspaniałą siedzibę krakowskiej ginekologii (ul. Kopernika 23) czy wreszcie rozpoczętą przed wybuchem II wojny światowej budowę Kliniki Otolaryngologicznej (ul. Śniadeckich 2).

Można powiedzieć, że nawet niemieckim okupantom nie udało się zatrzymać rozwoju tego miejsca. Nic w tym dziwnego, bliskość dworca, na który (zwłaszcza po rozpoczęciu wojny z ZSRR) mogły przyjeżdżać transporty z rannymi, w połączeniu z rozbudowanym zapleczem szpitalnym musiały budzić uznanie niemieckich wojskowych planistów. Jakkolwiek zamknięto Uniwersytet i nie nauczano (przynajmniej oficjalnie) medycyny w gmachach przy ul. Kopernika i sąsiednich, nadto niektóre z budynków przeznaczono *nur für Deutsche*, to wciąż udzielano tam pomocy potrzebującym, nierzadko łamiąc ustanowione przez okupanta prawo i narażając własne życie.

The world war period in the first half of the 20th century saw a slowdown in the development of medical infrastructure but did not halt it. During the First World War not only were the soldiers' bodies treated here but so were their wounded psyches, as was intended by Jan Piltz the initiator of the Neurological Psychiatry Teaching Hospital. The chaos and destruction of war forced the construction of makeshift barracks to accommodate the thousands of wounded pouring in from all directions. Lack of space in the buildings resulted in the obliteration of the beautiful gardens surrounding the hospitals, including the famous rose garden of Professor Piltz's hospital. Lost amid the stories of the fates of the thousands of wounded was the news of the design of the principles of x-ray tomography by Karol Meyer who was working at the General Teaching Hospital. The upheaval of war and the breakdown of the Austro-Hungarian Empire also contributed to the mysterious disappearance of the plans for the construction of the Obstetrician and Gynecological Teaching Hospital that had been deposited in the Viennese ministries before the war.

The plans were later reconstructed by the Second Republic of Poland. The new state took over the task of expanding Wesoła and added successive buildings: Poland's first Neurological Teaching Hospital (ul. Grzegorzeczka 18), the University School of Nursing and Health Care (ul. Kopernika 25), the magnificent seat of the Kraków Gynecological Hospital (ul. Kopernika 23) which was completed in the second half of the 1930s, and the construction of the Otolaryngological Teaching Hospital at ul. Śniadeckich 2 which was initiated before the outbreak of the Second World War.

It could be said that even the German invaders could not halt the development of this place. Given its proximity to the railway station where, especially after waging war on the USSR, transports with the wounded could arrive, it is not surprising that the extensive hospital facilities must have gained recognition among German military planners. Even with the University closed and medicine no longer taught (at least officially) in the buildings on ul. Kopernika and neighbouring streets, and with several buildings designated *nur für Deutsche* (only for Germans), aid was still provided to those in need in defiance of the laws imposed by the occupying forces and often at a risk to the helpers' lives.

1901 r.

otwarcie nowego gmachu
Kliniki Chorób Wewnętrznych
(obecnie ul. Kopernika 15)

1914 r.

otwarcie Kliniki Neurologiczno-
-Psychiatrycznej mieszczącej się
na rogu ulic Botanicznej i Kopernika

1925 r.

zostaje otwarta Uniwersytecka
Szkoła Pielęgniarek i Opiekunek
Zdrowia (Higienistek)

Okres po II wojnie światowej przyniósł zmiany, choć nie wszystkie były pozytywne. W obliczu wojennych zniszczeń w 1949 r. dokonano połączenia Szpitala Uniwersyteckiego oraz Szpitala św. Łazarza w jeden organizm, noszący od stycznia 1950 r. nazwę Państwowego Szpitala Klinicznego – pomysł taki pojawił się jeszcze w 1939 r. Niestety, wiązało się to z likwidacją Wydziału Lekarskiego UJ i powołaniem w 1950 r. (podobnie jak w całej ówczesnej Polsce) Akademii Medycznej w Krakowie, co było podyktowane jedynie względami ustrojowymi. Szkolnictwo medyczne miało mieć charakter stricte zawodowy, „produkując” na potrzeby przyszłego konfliktu między blokiem „państw demokratycznych” a światem zachodnim niezbędnych na czas wojny lekarzy.

Mimo tego nie udało się zerwać wielowiekowych związków nauczania medycyny z Uniwersytetem, samo zaś nauczanie medycyny nie uzyskało stricte technicznego, zawodowego charakteru. Wyrazem tego był powrót wydziałów medycznych w 1993 r. do swojej *Alma Mater*, gdy dawna Akademia Medyczna w Krakowie przekształciła się w wydzieloną część UJ, noszącą miano Collegium Medicum.

Czym zatem jest dziedzictwo?

Czy tylko (by zastosować czysto akademicką definicję) tą częścią dawnych dóbr kultury, która została uznana za wartościową przez kolejne pokolenia i dotrwała do chwili obecnej? Czy wśród dziedzictwa niematerialnego znajdzie się miejsce na pamięć o dokonaniach czy wartościach dzielonych przez pokolenia badaczy? Warto zwrócić uwagę także na inny aspekt tej sytuacji, wszak dziedzictwem staje się coś, co zostaje za takie uznane przez kolejne pokolenia, a zatem, czy wspomniane społeczności - dokonując ewaluacji tych dóbr kultury - uznają je za swoje dziedzictwo? Wszak mamy do czynienia z ciągłym procesem, w którym miejsca, pojęcia czy zdarzenia z przeszłości przekształcane są w doświadczenia osób żyjących współcześnie.

More changes, although not all of them positive, followed in the wake of the Second World War. After the wartime destruction, the University Hospital and St Lazarus Hospital were merged in 1949 and renamed the State Teaching Hospital in January 1950, a concept dating back to 1939. Unfortunately this led to the liquidation of the Medical Department of the Jagiellonian University and the establishment of the Medical Academy in Kraków. This was common practice throughout Poland at the time, even if solely driven by political considerations. Medical training was intended to be purely vocational and intended to “produce” physicians needed for the war between the bloc of “democratic states” and the West.

However, even that did not succeed in severing the centuries-old ties between medical education and the university. Moreover, medical instruction never acquired a purely vocational character, as proven by the return of the medical departments to their *alma mater* in 1993, when the former Medical Academy in Kraków transformed into a distinct part of the Jagiellonian University now known as Collegium Medicum – the Medical College.

What, then, is heritage?

To apply a purely academic definition, is it only those parts of former cultural assets that successive generations have deemed valuable and have survived to the present day? Will room be found in intangible heritage for the memory of achievements and values shared by generations of researchers? As something recognised as material by successive generations becomes heritage, another question worth asking is whether, by performing an evaluation of these cultural assets, these communities recognise them as their heritage? This is a continuous process, where past places, notions, and events are transformed into experiences for the people living today.

1936 r.

ukończono trwającą ponad 15 lat budowę Kliniki Położniczej i Chorób Kobietych (obecnie ul. Kopernika 23)

1950 r.

połączono Szpital Uniwersytecki i Szpital św. Łazarza, tworząc Państwowy Szpital Kliniczny. Wydział Lekarski UJ zostaje wyłączony z Uniwersytetu i przekształcony w Akademię Medyczną w Krakowie.

Pojawia się także pytanie, jak ocalić to dziedzictwo w chwili, gdy dobro pacjentów i rozwój medycyny wymusiły trwającą od 2019 r. przeprowadzkę Szpitala Uniwersyteckiego do nowej siedziby? Budynki przetrwają, wszak ich wyjątkowe walory architektoniczne zapewniły znacznej większości z nich wpis do rejestru zabytków. Czy jednak ulotna ludzka pamięć przecho- wa pamięć o tym, co działo się w nich przez tyle lat, gdy zmieni się funkcja i użytkownicy tych gmachów?

Próba odpowiedzi na te pytania i zachowania medycznego dziedzictwa Wesolej jest pomysłem szlaku o nazwie Via Medicorum – Droga Lekarzy, od łacińskiego przydomku, którym obdarzano dawniej ulicę Kopernika. Wszak kolejne pokolenia lekarzy (zarówno praktykujących, jak i adeptów tej trudnej sztuki) ciągnęły tutaj do pracy i po naukę. Pomysł ten wykształcił się w gronie pracowników Katedry Historii Medycyny UJ CM, w szczególności w rozmowach piszącego te słowa oraz kierownika Katedry prof. Ryszarda W. Gryglewskiego, gdy rozpoczęły się przygotowania do zmiany siedziby Szpitala Uniwersyteckiego, a jednocześnie zaczęto szacowanie istniejących obiektów dziedzictwa pozostającego na terenie opuszczanych klinik i zakła- dów (które to zadanie powierzono KHM UJ CM).

Właśnie dlatego

Uniwersytet Jagielloński – Collegium Medicum oraz Agencja Rozwoju Miasta Krakowa sp. z o.o., która otrzymała od Miasta Krakowa część terenu Wesolej kupionego od Szpitala Uniwersyteckiego, podjęły wyzwanie mające na celu upamiętnienie medycznego dziedzictwa Wesolej.

20 maja 2022 r. w obecności prezydenta Krakowa, profesora Jacka Majchrowskiego, prorektor ds. Collegium Medicum profesor Tomasz Grodzicki oraz prezes Agencji Rozwoju Miasta Krakowa doktor Jan Pamuła podpisali list intencyjny dotyczący utworzenia **szlaku Via Medicorum**.

Another question is how can that heritage be saved now, once the well-be- ing of the patients and development of medicine forced the University Hospital to move to its new location in 2019? The buildings will endure, as their unique architectural value has earned many of them a place in the register of built heritage. However, will transient human memory retain the memory of what transpired inside them for so many years when the function and users of the buildings changes?

An attempt to address these questions and preserve the medical heritage of Wesola is represented by the concept of the Via Medicorum Trail – the Physicians' Way – which derives its name from the Latin moniker given to ul. Kopernika in the past. For the successive generations of medics, both practitioners and students of this demanding art, who thronged to this place to work and learn. The idea originated among the staff of the Department of the History of Medicine at the Jagiellonian University Medical College and in particular, in the discussions between the author and the head of the department, Professor Ryszard W. Gryglewski as preparations for the relocation of the University Hospital commenced and the assessment of the heritage remaining in the vacated hospitals and departments – a responsibil- ity entrusted to the Department of the History of Medicine – started.

This is precisely the reason why

the Jagiellonian University Medical College and the Kraków Development Agency (Agencja Rozwoju Miasta Krakowa sp. z o.o.), which was entrusted by the Municipality of Kraków with parts of Wesola purchased from the University Hospital, embraced the challenge of commemorating Wesola's medical heritage.

On 20 May 2022, in the presence of the Mayor of Kraków, Professor Jacek Majchrowski, the Deputy Rector of the Jagiellonian University for the Medi- cal College, Professor Tomasz Grodzicki, and the President of the Kraków Development Agency, Dr Jan Pamuła, a letter of interest was signed regard- ing the establishment of the **Via Medicorum Trail**.

1993 r.

powrót medycyny na Uniwersytet Jagielloński, zostaje powołane Collegium Medicum

2019 r.

rozpoczyna się przeprowadzka Szpitala Uniwersyteckiego do nowej siedziby

Pozwoli on pójść nie tylko tropem odkryć naukowych będących kamieniami milowymi w rozwoju polskiej, ale także europejskiej czy światowej medycyny. Da też zwiedzającym możliwość poznania ciekawej i pięknej architektury, do tej pory przystanej przez medyczną funkcję budynków. Będzie to nie tylko „produkt” dla turystów, ale również wyzwanie dla mieszkańców Krakowa, którzy do tej pory znali Wesołą głównie poprzez pryzmat poszukiwania ulgi w cierpieniu. Nie mieli zaś ani czasu, ani ochoty, by podziwiać niezwykłą historię tego miejsca. Tym samym, poprzez popularyzację dziedzictwa materialnego, propagowane będzie nierozłącznie z nim związane dziedzictwo niematerialne. Szlak ten składać się będzie zarówno z elementu widzialnego (oznaczenie w terenie), jak też i wirtualnego – strony internetowej będącej bazą danych o budynkach na Wesolej i ich historii. Partnerzy rozpoczęli od szeroko zakrojonej kwerendy mającej na celu zebranie materiałów poświęconych ulicy Kopernika, opracowaniu ich, przygotowaniu prezentującej te materiały strony internetowej, zaś ostatnim krokiem ma być stworzenie nieingerującego w budynki oznaczenia, mającego również odnośniki do strony.

Szlak taki stanowiłby zaczątek prawdziwego szlaku kulturowego, a więc wytyczonego i oznaczonego szlaku materialnego łączącego unikatowe miejsca, reprezentatywne nie tylko dla dorobku kulturowego społeczności akademickiej i miejskiej Krakowa. Wszak nauczanie medycyny po pierwsze pozostaje nieodmiennie połączone z dziejami Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po drugie Wydział Lekarski UJ utrzymywał kontakty naukowe zarówno z ośrodkami bez mała w całej Europie. Wystarczy wspomnieć Jana Mikulicza-Radeckiego, który oprócz Krakowa obejmował katedry także m.in. w Królewcu czy w leżącym wówczas w Prusach Wrocławiu. Z kolei jego następcą Ludwik Rydygier odszedł z Krakowa, by objąć katedrę we Lwowie (wówczas leżącym również w Galicji), z którym krakowską Alma Mater łączyły liczne więzi. Wreszcie z krakowskimi lekarzami wiążą się także miejsca, w których pracowali, ale także, które pomagali rozwinąć. To przecież prof. Józef Dietl i jego działalność w Komisji Balneologicznej przyczyniły się znacząco do rozwoju Krynicy i innych galicyjskich uzdrowisk. Dr Andrzej Chramiec rozwijał swoje rodzinne Zakopane, a dr Józef Gawlik Suchą Beskidzką, w której osiadł.

The trail will make it possible to follow not only in the footsteps of the scientific discoveries that provided the milestones in the development of Polish as well as European and global medicine but it will also give visitors an opportunity to appreciate the intriguing and beautiful architecture hitherto overshadowed by the buildings' medical function. It will not be just a tourist “product” as it will pose a challenge for locals, who until now have mostly viewed Wesoła through the lens of seeking relief from suffering. As a result, they had did not have the time or willingness to appreciate the extraordinary history of the place. In this way, the associated intangible heritage will also be promoted through the promotion of material heritage.

The trail will include a tangible element (on-site markers) and a virtual one – a website as a knowledge repository on the buildings of Wesoła and their history. The partners have started collecting materials devoted to ul. Kopernika by means of an extensive survey which will be edited and compiled into a website that presents the materials gathered. The final step will involve crafting unintrusive markers for the buildings that will also refer back to the website. Such a trail would be the spark for an authentic cultural route, a waymarked physical trail connecting unique places that is representative of more than just the cultural accomplishments of Kraków's academic and municipal communities. For medical education has been inseparably melded into the history of the Jagiellonian University, and the Medical Department of the Jagiellonian University has maintained scientific and academic ties with centres across almost all corners of Europe. It is enough to mention Jan Mikulicz-Radecki, who chaired faculties not only in Kraków but also in Königsberg and Wrocław (the latter being part of Prussia at the time). In turn, his successor, Ludwik Rydygier, left Kraków to become faculty chair in Lviv, a city that was closely connected to the Jagiellonian University at the time and was also situated in the province of Galicia. Lastly, various locations are also linked to Kraków physicians: both the places where they practiced and also those they helped to develop. Professor Józef Dietl and his activity in the Balneological Commission strongly contributed to the development of Krynica and other Galician spas. In turn, Dr Andrzej Chramiec fostered his hometown of Zakopane and Dr Józef Gawlik did the same for Sucha Beskidzka, where he settled.

Wszystko to z czasem pozwoliłoby na stworzenie szlaku kulturowego o znaczeniu nie tylko lokalnym (ograniczającym się do gminy miejskiej Kraków), ale regionalnym czy wręcz międzynarodowym. Taki bowiem potencjał tkwi (w opinii pomysłodawców projektu) w historii i dziedzictwie krakowskiej Wesołej.

Początkiem opowieści o medycznej Wesołej była plenerowa wystawa „Wesoła – wczoraj i dziś”, uroczyste otwarta z udziałem prezydenta Miasta Krakowa 17 listopada 2022 r. w Muzeum Fotografii MuFo Rakowicka.

Wystawę tworzyły niezwykle zdjęcia Wesołej, autorstwa Adama Koprowskiego związanego z Biurem Prasowym UJ, wykonane z lotu ptaka (dzięki użyciu drona). Pozwoliło to spojrzeć na gmachy na Wesołej z zupełnie nowej, nieznanej perspektywy, ale także ukazać je w całej okazałości, otoczone feerią barw jesiennej flory. Całości dopełniły zdjęcia archiwalne oraz portrety lekarzy i naukowców związanych z prezentowanymi budynkami.

Mam nadzieję, że publikacja, która trafi w Państwa ręce, obudzi Państwa zainteresowanie tak niezwykłym i mającym tak bogatą historię miejscem, jakim jest Wesoła.

Michał Chlipała

*Koordinator ds. majątku szczególnego i zbiorów muzealnych
Katedra Historii Medycyny, Uniwersytet Jagielloński - Collegium Medicum*

Over time, all these endeavours would help to set up a cultural trail of more than just local significance (i.e., limited solely to the Municipality of Kraków), as it would also be important on the regional or even international levels. In the opinion of the creators of the project, it is this potential that resides within the history and heritage of Kraków's Wesoła district.

The tale of medical Wesoła started with the open-air exhibition titled “Wesoła – Yesterday and Today”, which was officially inaugurated in the presence of the Mayor of Kraków at the MuFo Rakowicka Museum of Photography on 17 November 2022.

The exhibition featured extraordinary photographs of Wesoła captured by drone by Adam Koprowski, who is affiliated with the Jagiellonian University Press Office. Offering a bird's-eye view of the area, they allowed an absolutely new and previously unknown perspective on the buildings of Wesoła, portraying them in their full splendour set in the lavish palette of autumnal colours. They were complemented by archival photographs and portraits of medical professionals and academics associated with the buildings being presented.

It is my hope that the publication you are holding will awaken your interest in this exceptional place and its rich history.

Michał Chlipała

*Coordinator for Special Assets and Museum Collection
Department of the History of Medicine, Jagiellonian University Medical College*

Główna oś szlaku

Via Medicorum

Main axis

ul. Kopernika 7

▲ 1

Budynek przy ul. Kopernika 7, do którego w 1827 r. przeprowadzili się kliniki uniwersyteckie, 1901 r. (zdjęcie ze zbiorów KHM UJ CM).

The building at ul. Kopernika 7, where the university teaching hospitals moved to in 1827, 1901 (photo from the collection of KHM UJ CM).

Nie duży gmach był na początku XIX wieku siedzibą loży masońskiej. Po jej likwidacji i adaptacji budynku w 1827 r. przenieśli się tam kliniki uniwersyteckie – w tym chirurgiczna i lekarska (chorób wewnętrznych). W tym miejscu Ludwik Bierkowski wykonał pierwszą w Polsce operację w narkozie eterowej. W klinice lekarskiej pacjentami zajmował się m.in. znakomity lekarz i późniejszy prezydent Krakowa – Józef Dietl. W Pracowni Chemii Lekarskiej prowadził swoje słynne na cały świat badania nad chlorofilem Leon Marchlewski. Mieściły się tam także inne katedry i zakłady m.in. Katedra Embriologii czy Zakład Higieny. Pierwszą kierował Emil Godlewski jr, organizujący po pierwszej wojnie światowej jedne z największych w dziejach Polski akcji szczepień. W Zakładzie Higieny pracował z kolei wybitny uczyony i odkrywca, bakteriolog – Odon Bujwid.

This small building was the seat of a Masonic lodge in the early 19th century. After the lodge was dissolved, the building was adapted in 1827 so that the university could move here its teaching hospitals, notably of surgery and internal (general) medicine. This is where Ludwik Bierkowski performed the first surgery in Poland under diethyl ether anesthesia. The medical staff working here included an eminent physician and later mayor of Kraków, Józef Dietl, while Leon Marchlewski conducted his world-famous research on chlorophyll in the Laboratory of Medical Chemistry. The building also housed other departments and faculties, to mention the Department of Embryology and the Department of Hygiene. Head of the former was Emil Godlewski Jr, who, after the First World War, organised some of the largest vaccination campaigns in the history of Poland. In turn, one of the heads of the Department of Hygiene was Odon Bujwid, a bacteriologist, and prominent scientist and discoverer.

▲ 2

Prof. Józef Dietl, lekarz,
polityk, pierwszy prezydent
Krakowa doby autonomicznej
(zdjęcie ze zbiorów KHM
UJ CM).

*Professor Józef Dietl, physician,
politician, Mayor of Kraków
in 1866–74, photo from the
collection of KHM UJ CM.*

3 ►

ul. Kopernika 12

Theatrum Anatomicum

▲ 4

Budynek „Theatrum Anatomicum” w jego pierwotnej (jednopiętrowej) formie (zdjęcie ze zbiorów KHM UJ CM).

The original (single-storey) Theatrum Anatomicum building, photo from the collection of KHM UJ CM.

Budynek Katedry i Zakładu Anatomii, zwany „Theatrum Anatomicum”, wzniesiono w latach 1869-72. Była to inicjatywa jednego z największych światowych anatomów i profesora Wydziału Lekarskiego UJ Ludwika Teichmanna. Zasłynął on m. in. jako odkrywca kryształów heminy (pozwalających w sposób jednoznaczny zidentyfikować ślady krwawe), znakomitej techniki preparacyjnej, a także pierwszego na świecie opisu dokładnej struktury układu chłonnego. Wzniesienie gmachu „Theatrum Anatomicum” (projektu Feliksa Księżarskiego) rozpoczęło proces zabudowy dzisiejszej ul. Kopernika przez obiekty poświęcone medycynie.

The building of the Department of Anatomy, or the Theatrum Anatomicum, was built in 1869-72 on the initiative of Ludwik Teichmann, one of the world's greatest anatomists and professor at the Faculty of Medicine of the Jagiellonian University. Some accomplishments that made Teichmann famous were the discovery of hemin crystals (allowing unequivocal identification of traces of blood), an excellent preparatory technique, and the world's first precise description of the structure of the lymphatic system. The construction of the Theatrum Anatomicum, designed by Feliks Księżarski, initiated the process of development along today's ul. Kopernika with buildings dedicated to medicine.

▲ 5

Ludwik Teichman, wybitny anatom, z jego inicjatywy powstało „Theatrum Anatomicum” przy ul. Kopernika 12 (zdjęcie ze zbiorów KHM UJ CM).

Ludwik Teichman, eminent anatomist, initiator of the Theatrum Anatomicum at ul. Kopernika 12, photo from the collection of KHM UJ CM.

6 ▶

ul. Kopernika 15

▲ 7

Walery Jaworski z asystentami w sali wykładowej przy ul. Kopernika 15 (zdjęcie ze zbiorów KHM UJ CM).

Walery Jaworski with assistants in a lecture hall at ul. Kopernika15, photo from the collection of KHM UJ CM.

Budynek Kliniki Chorób Wewnętrznych, projektu Józefa Saarego i Ignacego Wentzla oddano do użytku stosunkowo późno, bo w 1901 r. Stanowi on znakomity przykład architektury uwzględniającej wszystkie wymogi rozwijającej się wówczas dynamicznie wiedzy medycznej. Pracowali tam znakomici uczeni, jak Walery Jaworski – pionier polskiej gastrologii (jako jeden z pierwszych na świecie zaobserwował bakterię *Helicobacter pylori*) czy Tadeusz Tempka – twórca polskiej hematologii, mieściła się tam także pierwsza polska akademicka pracownia rentgenowska, w której Karol Mayer opracował podstawy tomografii RTG.

The building of the Department of Internal Medicine designed by Józef Saare and Ignacy Wentzel opened relatively late, in 1901. It is an excellent example of architecture making allowances for all the requirements of the medical science dynamically developing at the time. It was home to such eminent scholars as Walery Jaworski, the pioneer of Polish gastrology, one of the first to observe the bacterium *Helicobacter pylori*, and Tadeusz Tempka, founder of Polish haematology. This is also where the first Polish academic X-ray laboratory operated, and Karol Mayer developed the rudiments of X-ray tomography.

▲ 8

Rzeźba zdobiąca klatkę
schodową budynku
przy ul. Kopernika 15

*A sculpture in the staircase
at ul. Kopernika 15.*

9 ▶

ul. Kopernika 17

▲ 10

Gmach Szpitala św. Łazarza od strony ogrodu – maj 1931 r.
(zdjęcie ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego).

St Lazarus Hospital, view of the building from the side of the garden,
May 1931, photo from the collection of the National Digital Archive.

Otwarty w 1879 r. gmach Szpitala św. Łazarza projektu Józefa Kajetana Janowskiego stanowi przykład modnego w ówczesnym budownictwie medycznym systemu pawilonowego. Mieściły się w nim administracja szpitala (w centrum) oraz w skrzydłach dwa oddziały chorób wewnętrznych – męski i żeński. Pracowało tam wielu znakomitych specjalistów chorób wewnętrznych, którzy twórczo rozwinęli swoją dziedzinę nauk. Oddział I-a prof. Leon Tochowicz przekształcił w Klinikę Kardiologii. Z kolei na oddziale I-b (przekształconym w III Oddział Chorób Wewnętrznych) prowadził swoje badania Julian Aleksandrowicz – wybitny hematolog, humanista, filozof medycyny, ale także (pod pseudonimem „Doktor Twardy”) żołnierz Armii Krajowej. To właśnie on stworzył tam znakomitą Klinikę Hematologiczną.

Opened in 1879, the St Lazarus Hospital, in a building designed by Józef Kajetan Janowski, is an example of the pavilion system fashionable in the medical architecture of the time. Its main body housed hospital administration, and the wings – two internal medicine wards (for men and women). Many eminent specialists in internal medicine worked here, creatively developing their field of science. Professor Leon Tochowicz transformed Ward I-a into the Department of Cardiology. Julian Aleksandrowicz, an eminent haematologist, humanist, philosopher of medicine, and a soldier of the Home Army (*nom de guerre* “Doktor Twardy”), conducted his research in Ward I-b (renamed Ward III of Internal Medicine), which he developed into the famous Haematology Teaching Hospital.

▲ 11

Prof. Julian Aleksandrowicz,
lekarz hematolog, żołnierz AK,
humanista (zdjęcie ze zbiorów
KHM UJ CM).

*Professor Julian Aleksandrowicz,
physician and hematologist,
Home Army soldier, humanist,
photo from the collection
of KHM UJ CM.*

12 ►

ul. Kopernika 19

▲ 13

Kościół Niepokalanego Poczęcia NMP oraz budynki Szpitala św. Łazarza (dawnego klasztoru) przy ul. Kopernika 19 (zdjęcie ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego).

Church of the Immaculate Conception of the BVM and St Lazarus Hospital (former monastery) at ul. Kopernika 19, photo from the collection of the National Digital Archives.

Budynek dawnego klasztoru karmelitów bosych rozpoczął medyczną historię Wesołej. Tutaj w 1788 r. otwarto Szpital Jeneralny św. Łazarza, czyli utworzony przez Szkołę Główną (Uniwersytet Jagielloński) szpital kliniczny. Miał on łączyć w sobie działalność dydaktyczną i leczniczą. Poprawiło to los klinik uniwersyteckich, które tłoczyły się w małych pomieszczeniach przy kościele św. Barbary. Od tego czasu (pomimo dość burzliwej historii) budynek służył nieprzerwanie celom medycznym, mieszcząc w sobie między innymi Katedrę Dermatologii, w której pracował znakomity polski specjalista Franciszek Walter, oraz Zakład Diagnostyki Obrazowej, później przekształcony w Katedrę Radiologii.

The medical history of Wesoła began with the building of the former Monastery of the Discalced Carmelites, as this is where St Lazarus General Hospital, a teaching hospital established by the Principal School of the Realm (today's Jagiellonian University), opened in 1788. The task of the hospital was to combine medical treatment and education. This improved matters for the university's teaching hospitals that had been crowded into small quarters at St Barbara's Church. Since then (despite a rather turbulent history), the building has served uninterruptedly for medical purposes, housing, among others, the Department of Dermatology – the workplace of an eminent Polish specialist, Franciszek Walter, and the Department of Imaging Diagnostics, later transformed into the Department of Radiology.

▲ 14

Franciszek Walter ze studentami w sali wykładowej
(zdjęcie ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego).

*Franciszek Walter with students
in a lecture hall, photo from the collection
of the National Digital Archives.*

15 ►

ul. Kopernika 40

Biała Chirurgia The White Surgery

Zaprojektowany przez Józefa Saarego gmach I Kliniki Chirurgii Ogólnej, czyli tzw. Biała Chirurgia, wzniesiony został w latach 1887-89. Zawdzięczamy to staraniom Ludwika Rydygiera, najwybitniejszego polskiego specjalisty z zakresu chirurgii miękkiej (m.in.: jako pierwszy na świecie wykonał resekcję żołądka z powodu owrzodzenia). Znalazł on godnych następców w osobach kolejnych kierowników kliniki. Do nich należy zaliczyć świetnego operatora i dydaktyka Bronisława Kadera czy Maksymiliana Rutkowskiego – twórcę nowatorskich metod plastyki pęcherza, ale także pioniera chirurgii pola walki działającego w czasie I wojny światowej przy Legionach Polskich w ramach stworzonych przez siebie czołówek chirurgicznych.

Designed by Józef Saare, the building of the 1st General Surgery Teaching Hospital, nicknamed the White Surgery, was built in 1887-89. We owe it to Ludwik Rydygier, Poland's most eminent specialist in soft tissue surgery, who was i.a. the first in the world to perform gastrectomy to remove an ulcer. He found worthy successors in the persons of subsequent heads of the hospital. These included an excellent surgeon and teacher Bronisław Kader, and Maksymilian Rutkowski – inventor of innovative methods of cystoplasty, a pioneer of battlefield surgery operating during the First World War in the surgical units he created for the Polish Legions.

▲ 16

„Biała Chirurgia” – klinika chirurgiczna Uniwersytetu Jagiellońskiego, fot. Natan Krieger, po 1898 r. (zdjęcie ze zbiorów Muzeum Krakowa).

The White Surgery, a teaching surgical hospital of the Jagiellonian University, photo by Natan Krieger, after 1898, photo from the collection of the Museum of Kraków.

▲ 17

Prof. Ludwik Rydygier, jeden z najwybitniejszych polskich chirurgów, twórca „Białej Chirurgii” (zdjęcie ze zbiorów KHM UJ CM).

Professor Ludwik Rydygier, one of the most eminent Polish surgeons, the mind behind the creation of the White Surgery, photo from the collection of KHM UJ CM.

18 ►

ul. Kopernika 21

Czerwona Chirurgia

The Red Surgery

▲ 19
Jan Glatzel z zespołem, okres międzywojenny
(zdjęcie ze zbiorów KHM UJ CM).

*Jan Glatzel with his team, photo from between
the two world wars, from the collection of KHM UJ CM.*

Budynek II Kliniki Chirurgii Ogólnej, czyli tzw. Czerwona Chirurgia powstał jako oddział chirurgiczny Szpitala św. Łazarza. Zbudowano go w latach 1892-93 według projektu Karola Zaremby. Zawdzięczać to należy inicjatywie Alfreda Obalińskiego, twórcy krakowskiego pogotowia ratunkowego (drugiego w Europie po wiedeńskim), autora nowatorskich pomysłów w neurochirurgii czy człowieka, który zlecił wykonanie pierwszego w Polsce zdjęcia RTG ze wskazań lekarskich. Na „Czerwonej Chirurgii” pracował także Jan Glatzel słynący ze znakomitej techniki operacyjnej.

The building of the 2nd General Surgery Teaching Hospital, nicknamed the Red Surgery, was constructed for a surgical ward of St Lazarus Hospital. It was built in 1892-93 to the design by Karol Zaremba. It owes its existence to Alfred Obaliński, the founder of Kraków ambulance service (in Europe, second only to Vienna), innovative neurosurgeon, and the first physician in Poland to have commissioned an X-ray for medical reasons. Another name associated with the Red Surgery is Jan Glatzel, renowned for his outstanding surgical technique.

▲ 20

Zwieńczenie głównej klatki schodowej na pierwszym piętrze budynku przy ul. Kopernika 21.

Top of the main staircase at ul. Kopernika 21.

21 ►

ul. Kopernika 25

▲ 22

Gmach Uniwersyteckiej Szkoły Higienistek i Opiekunek Zdrowia, marzec 1929 r. (zdjęcie ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego).

The University School of Hygienists and Nursing Practitioners, March 1929, photo from the collection of the National Digital Archives.

W latach 1924-25 wzniesiono budynek dzisiejszego Instytutu Pielęgniarstwa i Położnictwa projektu Jerzego Struszkiewicza. Miał on służyć kształceniu coraz bardziej potrzebnego pomocniczego personelu medycznego. W 1925 r. zainaugurowała w nim działalność Uniwersytecka Szkoła Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (Higienistek). Była to kontynuacja Szkoły Zawodowych Pielęgniarek prowadzonej w latach 1911-1921 przez Stowarzyszenie Panien Ekonomek św. Wincentego a Paulo. Inicjatywę tą popierało wielu profesorów medycyny, na czele z Aleksandrem Rosnerem, znakomitym ginekologiem. Z miejscem tym związane są niezmiernie zasłużone w niesieniu pomocy potrzebującym Służebnice Boże Maria Epstein i Rozalia Celakówna oraz bł. Hanna Chrzanowska.

The building of today's Institute of Nursing and Midwifery was built in 1924-25 to the design of Jerzy Struszkiewicz. Its purpose was to train the medical support staff and satisfy its growing shortage. The University School of Nursing and Health Care, successor to the Professional Nursing School (1911-21) run by the Society of Women Intendents of St Vincent de Paul, opened here in 1925. The initiative was supported by a number of professors of medicine, and predominantly by an eminent gynaecologist, Alexander Rosner. Some of those most distinguished people who aided those in need here were Servants of God Maria Epstein and Rozalia Celakówna, and Blessed Hanna Chrzanowska.

▲ 23

Brama Uniwersyteckiej Szkoły
Higienistek i Opiekunek Zdrowia,
1926 r. (zdjęcie ze zbiorów
Narodowego Archiwum Cyfrowego).

*Gate of the University School
of Hygienists and Nursing
Practitioners, 1926, photo from
the collection of the National
Digital Archives.*

24 ►

ul. Kopernika 27

Collegium Śniadeckiego The Śniadecki College

▲ 25

Observatorium Astronomiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego w Ogrodzie Botanicznym na ulicy Kopernika 27 w Krakowie, fot. Agencja Fotograficzna „Światowid”, ok. 1930 r., (zdjęcie ze zbiorów Muzeum Krakowa).

Astronomical Observatory of the Jagiellonian University in the Botanical Garden at ul. Kopernika 27 in Kraków, photo by Światowid Photo Agency, c. 1930, from the collection of the Museum of Kraków.

Budynek Collegium Śniadeckiego – gmach przebudowany pod koniec XVIII wieku z inicjatywy wybitnego astronoma Jana Śniadeckiego. Dawna rezydencja magnacka mieściła przez stulecia Obserwatorium Astronomiczne UJ. Dzisiaj jest siedzibą Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ, związanego z Władysławem Szaferem – współtwórcą ochrony przyrody w Polsce i Europie. W Collegium (Obserwatorium) pracował twórca rachunku krakowianowego Tadeusz Banachiewicz. Znajduje się tutaj historyczna stacja meteorologiczna z czasów Śniadeckiego.

The building of the Śniadecki Collegium was remodelled late in the 18th century on the initiative of the eminent astronomer Jan Śniadecki. For centuries, the former magnate residence became home to the Jagiellonian University's Astronomical Observatory. Today, it is the seat of the University's Botanical Garden Museum associated with Władysław Szafer, one of the founders of nature conservation in Poland and Europe. The College (Observatory) was the workplace of Tadeusz Banachiewicz, the inventor of the Krakowian calculus. Interestingly, a historical meteorological station from the time of Śniadecki has survived on the premises.

▲ 26

Ogród Botaniczny na ulicy Kopernika 27 w Krakowie, fot. Agencja Fotograficzna „Światowid”, 1930 r. (zdjęcie ze zbiorów Muzeum Krakowa).

Botanical Garden at ul. Kopernika 27 in Kraków, photo by Światowid Photo Agency, 1930, from the collection of the Museum of Kraków.

27 ►

ul. Botaniczna 3

▲ 28

Wycieczka lekarzy czeskich przed Kliniką Neurologiczno-Psychiatryczną, w środku prof. Jan Piltz, listopad 1926 r. (zdjęcie ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego).

Visiting Czech physicians in front of the Neurology and Psychiatry Teaching Hospital, with Professor Jan Piltz in the centre, November 1926, photo from the collection of the National Digital Archives.

Wzniesiony w latach 1909-1914 kompleks budynków Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprojektował Józef Saare, jednakże jego program użytkowy opracował pierwszy kierownik kliniki, znakomity psychiatra i neurolog – Jan Piltz. Oparty na wzorach szwajcarskich i niemieckich zespół kliniki, w swoim czasie był szczytem nowoczesności, zapewniającym pacjentom znakomite warunki do leczenia, w tym możliwość odpoczynku w otaczającym klinikę ogrodzie różanym czy na korcie tenisowym. Pierwsza wojna światowa brutalnie przerwała marzenie o pomocy pacjentom w cywilizowanych warunkach, zaś Jan Piltz ratował okaleczonych także psychicznie weteranów, stając się jednym z pionierów badań nad stresem pola walki. Słynął również jako odkrywca odruchów źrenicznych, stosowanych m.in. w diagnostyce chorób wenerycznych.

The complex of buildings of the Neurological and Psychiatric Teaching Hospital of the Jagiellonian University was constructed in 1909-14 to the design of Józef Saare, however, its functional concept was developed by the first head of the hospital, Jan Piltz, an eminent psychiatrist and neurologist. Based on Swiss and German models, the medical complex was an epitome of modern design ensuring excellent treatment conditions for patients, including the opportunity to relax in the rose garden surrounding the hospital and at the tennis court. The First World War put a brutal end to the dream of helping patients in proper conditions. Jan Piltz went on to save veterans who were also psychologically harmed, thus becoming one of the pioneers in researching combat stress and fatigue. He also became famous as the discoverer of pupillary reflexes, helpful i.a., in diagnosing sexually transmitted diseases.

▲ 29

Prof. Jan Piltz, twórca i kierownik Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej, okres międzywojenny (zdjęcie ze zbiorów KHM UJ CM).

Professor Jan Piltz, founder and head of the Neurology and Psychiatry Teaching Hospital, photo from between the two world wars, from the collection of KHM UJ CM.

30 ►

Widok bramy wejściowej przy ul. Kopernika 7, 1934 r. (zdjęcie ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego).
Entrance gate at ul. Kopernika 7, 1934, photo from the collection of the National Digital Archives.

Wesoła
wciąż kryje
swoje
tajemnice

◀ 31

◀ 32 Ozdobne wejście do dawnej Uniwersyteckiej Szkoły Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia (ul. Kopernika 25).

Entrance to the former University School of Nursing and Health Care at ul. Kopernika 25.

▶ 33 Kartusz z herbem Uniwersytetu nad wejściem do Kliniki Chorób Wewnętrznych przy ul. Kopernika 15

Cartouche with the coat of arms of the Jagiellonian University above the entrance to the Internal Medicine Teaching Hospital at ul. Kopernika 15.

▲ 34

Kautery (żegadła) po Rafale Józefie Czerwiakowskim, „ojcu” polskiej chirurgii, II połowa XVIII wieku, zbiory Muzeum Historii Medycyny UJ CM.

Cauterants (searing irons) used by Rafał Józef Czerwiakowski, the "father" of Polish surgery, 2nd half of the 18th c., collection of the Museum of the History of Medicine at the Jagiellonian University Medical College.

▲ 35

Zdobienia nad wejściem do I Kliniki Chirurgii (tzw. Białej Chirurgii), po obu stronach widać ozdobne tondy z portretami profesorów: Maksymiliana Rutkowskiego (po lewej stronie zdjęcia) i Ludwika Rydygiera (po prawej).

Decorations over the entrance to the 1st General Surgery Teaching Hospital, also known as the White Surgery, the roundels featuring portraits of professors Maksymilian Rutkowski (left) and Ludwik Rydygier (right).

◀ 36 Apteczka podróżna należąca do Ludwika Bierkowskiego, zbiory Muzeum Historii Medycyny UJ CM.

The doctor's chest of Ludwik Bierkowski, collection of the Museum of the History of Medicine at the Jagiellonian University Medical College.

▶ .Aula w budynku przyul. Kopernika 15. 38

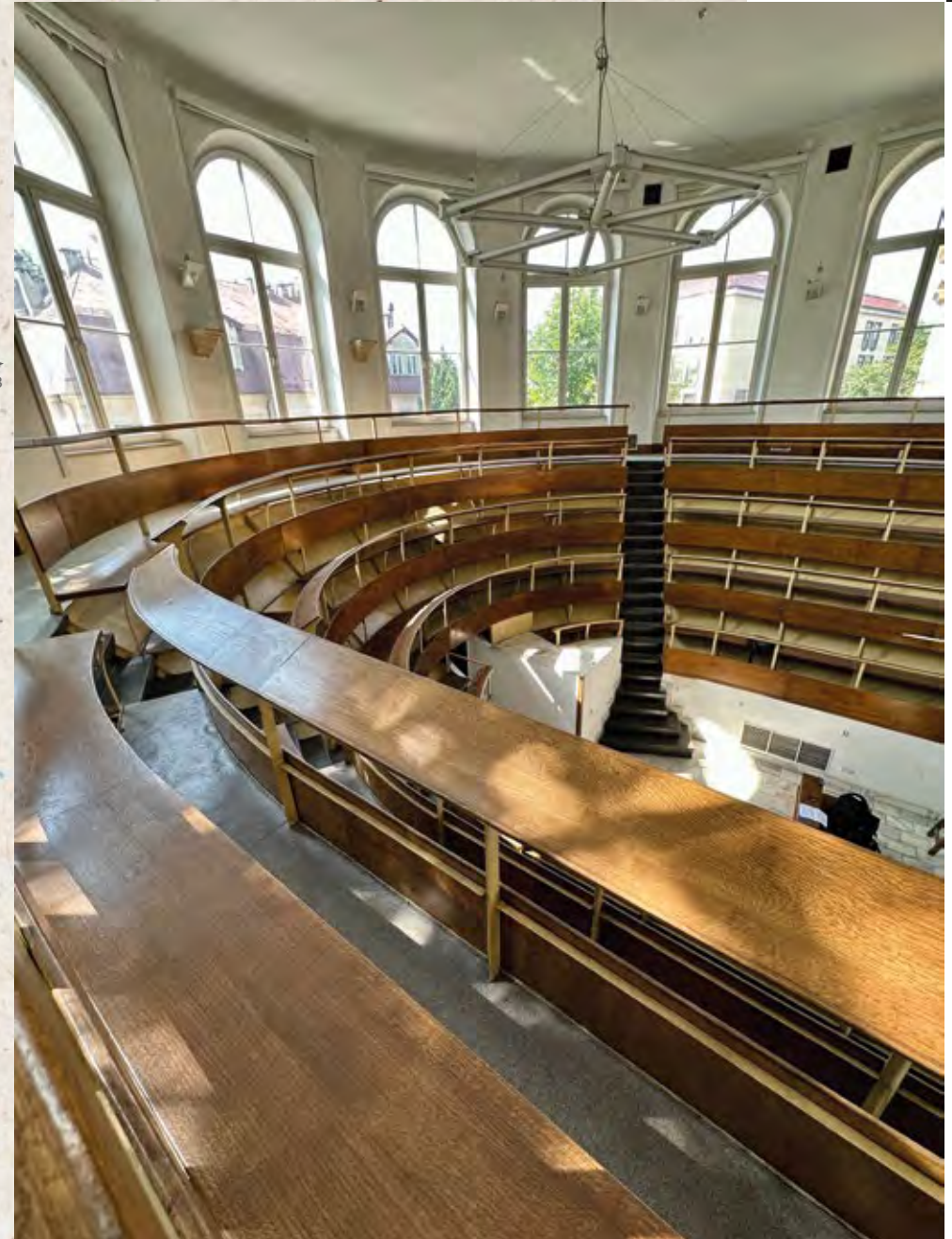
The Assembly Hall at ul. Kopernika 15.

▲ 37

Tak zwany „Domek Piltza” – część Kliniki Neurologiczno-Psychiatrycznej, w której mieściło się mieszkanie kierownika kliniki.

“Piltz's House” was the residence of the director of the Neurology and Psychiatry Teaching Hospital.

Redakcja / Publisher: ARMK sp. z o.o. i Uniwersytet Jagielloński – Collegium Medicum

Projekt graficzny / Graphic design: Fesido sp. z o.o.

Przekład / Translation: HOBbit Piotr Krasnowolski; A Historian's Perspective proofread by Ewa Spohn

Wszystkie informacje, teksty i ilustracje w katalogu publikowane są za zgodą i na wyłączną odpowiedzialność autorów. Wszystkie opublikowane materiały objęte są ochroną prawa autorskiego.

Niniejszy katalog został przygotowany wyłącznie dla celów informacyjnych na podstawie danych posiadanych przez Spółkę Agencja Rozwoju Miasta Krakowa sp. z o.o. oraz Uniwersytet Jagielloński – Collegium Medicum i nie stanowi oferty w rozumieniu artykułu 66 ustawy Kodeks Cywilny.

Informacje zawarte w katalogu zostały przedstawione zgodnie z najlepszą wiedzą autorów, jednakże nie składają one żadnych oświadczeń ani nie dają żadnych zapewnień, wyraźnych lub domniemyanych, odnośnie do prawdziwości i kompletności informacji zawartych w niniejszym dokumencie. Otrzymanie informacji zawartych w niniejszym dokumencie przez dowolną osobę nie powinno być traktowane jako porady bądź doradztwo inwestycyjne udzielane takiej osobie. Autorzy nie ponoszą odpowiedzialności za efekty decyzji, które zostały podjęte na podstawie opracowania. Odpowiedzialność spoczywa wyłącznie na korzystających z opracowania.

All and any information, text, and illustrations in this catalogue are published with the consent and at the sole responsibility of their respective authors. All the published materials are protected by copyright.

This catalogue has been prepared solely for information purposes on the grounds of data held by Agencja Rozwoju Miasta Krakowa sp. z o.o. and Jagiellonian University Medical College and does not constitute an offer within the meaning of Article 66 of the Civil Code.

As much as the information contained in the catalogue is presented to the best of the authors' knowledge, they make no representation or give any warranty, express or implied, as to the accuracy, validity, and/or completeness of the information contained herein. The receipt of the information contained herein by any person should not be construed as investment advice or counsel given to such person. The authors shall not be held liable for the results of decisions taken on the basis of this study. Such liability rests solely with the user of the study.

Źródła / Sources:

- I. Muzeum Historii Medycyny UJ CM - str. 4-5 – Panorama gmachów szpitalnych i klinicznych na początku XX wieku przy ul. Kopernika. - *A panorama presenting the hospital buildings early in the 20th century at ul. Kopernika.*
- II. Fotografie / Photos by:
 1. Adam Koprowski – okładka str. 1, 2, 4 oraz nr: 3, 6, 9, 12, 15, 21, 24, 27, 30.
 2. Violetta Kursa – nr 8, 18, 20, 31, 32, 33, 38.
 3. Bogusław Sławiński – nr 37.
 4. Michał Chlipała – nr 35, str. 01 (od lewej/from left: prof. Tomasz Grodzicki prorektor ds. Collegium Medicum; dr Jan Pamuła prezes Agencji Rozwoju Miasta Krakowa; prezydent Krakowa, prof. Jacek Majchrowski – 20.05.2022 r.).
 5. Katedra Historii Medycyny UJ CM – nr: 1, 2, 4, 5, 7, 11, 17, 19, 29.
 6. Muzeum Historii Medycyny UJ CM – nr 34, 36.
 7. Muzeum Krakowa – nr: 16, 25, 26.
 8. Narodowe Archiwum Cyfrowe – nr 10, 13, 14, 22, 23, 28 oraz str. 32-33
- Widok bramy wejściowej przy ul. Kopernika 7, 1934 r. Entrance gate at ul. Kopernika 7, 1934.

▲
Widok Wesolej, z lewej początek ul. Kopernika, w środku nieistniejący obecnie dom przy ul. Kopernika 1, 1928 r. (zdjęcie ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

Entering Wesola from the city centre, with ul. Kopernika opening on the left with the non-extant building at No. 1 in the centre, photo from the collection of the National Digital Archives.

**Agencja Rozwoju
Miasta Krakowa**

**Agencja Rozwoju Miasta
Krakowa Sp. z o.o.**

**ul. Królewska 57
30-081 Kraków**

**tel.: 12 293 45 90
e-mail: biuro@armk.pl**

www.armk.pl

**UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM MEDICUM**

**Uniwersytet Jagielloński
Collegium Medicum**

**ul. św. Anny 12
31-008 Kraków**

**tel.: 12 422 04 11
www.cm-uj.krakow.pl**

